

EEN GROTE VIJVER

De Verenigde Staten hadden tot na de verdediging van mijn proefschrift in 1986 nauwelijks mijn belangstelling. Ik was er nooit geweest, had er weinig over gelezen en had zeker geen behoefte om erheen te gaan. Pas toen Jan Breman, net aangesteld aan de UvA, in 1987 het Zuid-Aziëcomité van de Social Science Research Council naar Amsterdam haalde, ontmoette ik Amerikaanse collega's en leerde ik al snel de Amerikaanse voortvarendheid kennen. Bernard Cohn van de University of Chicago was erg geïnteresseerd in mijn werk vroeg me de Vivekananda Memorial Lecture in Chicago te houden. Hieromheen organiseerde ik zelf lezingen aan CUNY, Madison, Iowa, Syracuse en Rochester.

In 1987 had ik dus mijn eerste ontmoeting met de vs en ik vond het niet meevallen. Hyde Park, waar de University of Chicago gevestigd is, is een verschrikkelijk oord omgeven door een zwart ghetto. Madison, Iowa City, Rochester en Syracuse waren voor iemand die Europese steden gewend was vreselijk achterlijke oorden, en alleen New York City was echt interessant. Zelfs in mijn wildste nachtmerries dacht ik niet dat ik ooit naar de vs zou gaan om te werken en ik weigerde dan ook toen de *search committee* van de Department of Anthropology aan de University of Pennsylvania mij uitnodigde voor een lezing en mij een *tenured associate professorship* aanbood. Uiteindelijk was ik wel bereid om gasthoogleraar te worden in 1988 en toen ik uit Philadelphia terugkwam, vond ik de afbraak van de intellectuele miserie van de vakgroep Antropologie in Utrecht dusdanig dat ik toch naar de vs ging: echt geëmigreerd met groene kaart en al, zonder enige intentie ooit weer terug te komen. Een hele omslag voortkomend uit desillusie met de Nederlandse werkomgeving en fascinatie met het Amerikaanse intellectuele milieu.

Toen ik het aanbod van UPenn kreeg had ik ook een aanbod van de School of Oriental and African Studies in Londen. Ik heb dus voor de vs gekozen, terwijl ik veel betere contacten had in Groot-Brittannië en Londen veel aantrekkelijker vond dan Philadelphia. De eenvoudige reden was dat je van een universiteitssalaris niet kon leven in Londen en je bovendien heel veel les moest geven. Dat alles was niet het geval aan Penn. Je kon er een redelijk huis kopen en je kreeg een assistent om een aantal klussen te klaren. Wel moest ik ongelooft hard werken om de graduate students voor te zijn of bij te hou-

den. Voor het eerst moest ik colleges geven aan mensen die een proefschrift gingen schrijven. Ik heb daar erg veel van geleerd.

Daarnaast waren er de lezingen in het antropologie-seminar, *ethnohistory*, Azië-studies, enzovoorts. Wat een intellectueel leven! Totaal anders dan in Nederland. De aandacht was veel minder gericht op publicaties dan op het intellectuele leven zelf. Daarnaast werd er behoorlijk gepubliceerd. Dat was ook gemakkelijker, omdat je dichterbij de grote uitgeverijen en de belangrijke bladen zat. Ik werkte harder en leerde meer dan ooit tevoren en daarna. Al spoedig was die algemene intellectuele omgeving een enorme stimulans en ik mis die na terugkomst in Nederland nog voortdurend.

Het intellectuele leven in de vs speelt zich voor een belangrijk deel buiten de rest van de samenleving af. Mijn collega's hadden dezelfde soort liberale gedachten als ikzelf over politiek en samenleving, maar zij speelden geen rol in de samenleving, behalve in de belangrijke reproductie van de elite. Sommige collega's waren erg radicaal kritisch en postmodern en de zogenoemde *culture wars* over de canon gingen voornamelijk over de invloed van dit gedachtegoed op de vorming van de elite.

Ik zat eind jaren tachtig, begin jaren negentig in Philadelphia en in 1995 nog eens aan het Institute for Advanced Study in Princeton. Tijdens mijn verblijf aan Penn vond de Eerste Golfoorlog plaats en in de binnenlandse politiek de hoorzittingen rond opperrechter Clarence Thomas. Alle meningen die geuit werden in de *New York Review of Books* of zelfs *The Nation* konden ook in de universiteiten gehoord worden, maar zonder veel weerklank in de samenleving. Dit had te maken met het feit dat de intellectuele omgeving ook de sociale omgeving was. Dat was erg prettig voor een buitenlander die niemand kende in de vs, want ik werd heel gemakkelijk opgenomen in het sociale verband van de collega's en studenten. Maar het waren allemaal academici onder elkaar. Die eigenaardige campusmentaliteit in de vs maakt het mogelijk dat universiteiten zoals die van Pennsylvania, Chicago, Yale en Columbia tegen zwarte armoedewijken aanliggen, maar daarvan volledig geïsoleerd zijn, beschermd door hun eigen campuspolitie.

Aan de andere kant kon het wel negatieve gevolgen hebben om als antropoloog aan een Amerikaanse universiteit te werken. In 1992 werd mij een onderzoeksvisum voor onderzoek onder moslims in India gedeeltelijk vanwege mijn vroegere werk geweigerd. Maar gedeeltelijk ook vanwege het feit dat ik nu een 'Amerikaan' was en dat is toch heel wat anders dan een Nederlander. Amerikanen worden voortdurend geconfronteerd met het feit dat hun land een wereldleider is. In sommige gevallen maakt dit onderzoek mogelijk, in andere gevallen onmogelijk. Naar Israel en Palestina kan nauwelijks onderzoek gedaan worden in de vs vanwege de Israel-lobby, maar het beste onderzoek naar islam en jodendom wordt wel weer in de vs gedaan.

Een belangrijk element in het intellectuele klimaat aan Amerikaanse topuniversiteiten is het internationale karakter ervan. Zowel de professoren

als de studenten kwamen overal vandaan, vooral van buiten de vs. Op mijn gebied was het bijzonder uitdagend om les te geven aan studenten uit India en Pakistan, soms van de tweede generatie, soms rechtstreeks uit het moederland. Het maakte het lesgeven veel interactiever. Het niveau van de studenten was gemiddeld niet veel hoger dan in Nederland, maar ze werkten veel harder en dat gaf de hele onderneming een veel serieuzer karakter. Voortdurend werden in lezingen de nieuwste gedachten en vondsten besproken. Het mooiste hiervan was dat er geen disciplinaire beperkingen golden. Ik werd, bijvoorbeeld, als referent gevraagd bij een discussie over een artikel over Shakespeare's *Henry v*, terwijl ik nauwelijks iets van Shakespeare gelezen had! Dit soort dingen schept een intellectuele habitus die in Nederland nergens te vinden is. Het creëert ook een omgeving waarin innovatie mogelijk is. Het tijdschrift *Public Culture*, dat door Arjun Appadurai en Carol Breckenridge opgezet werd aan de University of Pennsylvania toen ik daar werkte, is een duidelijk voorbeeld van die innovatie.

Kortom, als het leven louter uit de academie en wetenschap bestond, dan zou de vs een walhalla zijn. Dat is echter niet zo en daarom ben ik ook weer teruggekeerd naar Nederland, een grote vijver inruilend voor een veel kleinere. Mijn vak wordt gemaakt en bepaald in de vs, maar het is prettiger wonen in een verzorgingsstaat waarin de tegenstelling tussen arm en rijk niet zo idioot ver is doorgeschoten als in de vs.